

„Prawo spadkowe” – zasady ogólne – artykuł przygotowany w ramach dotacji celowej dla Powiatu Wieluńskiego.

Jedną z najstarszych gałęzi prawa, której postanowienia w dużej części pochodzą wprost z prawa rzymskiego jest prawo spadkowe. Ta gałąź prawa cywilnego reguluje zasady dotyczące przechodzenia praw i obowiązków po śmierci osoby czyli po śmierci spadkodawcy na spadkobierców.

Osoba która zmarła nazywana jest w prawie „**spadkodawcą**” (daje spadek czyli jest spadko-dawcą) a osoby na które przechodzą jej prawa i obowiązki to „spadkobiercy” (biorą spadek czyli są spadko-biercami).

Chwila śmierci spadkodawcy nazywana jest w prawie polskim „**otwarcie spadku**” i najczęściej z tą chwilą powstają określone uprawnienia i obowiązki dla spadkobierców.

Czym jest spadek?

W punktach nieodpłatnej pomocy spotykamy się często z mylnym przekonaniem Klientów iż „spadek” to tylko aktywa (czyli ruchomości, nieruchomości, środki pieniężne itd.) i że jeżeli spadkodawca ich po sobie **nie pozostawił to nie ma żadnego spadku**.

Należy pamiętać iż w skład spadku wchodzi nie tylko aktywa wskazane powyżej ale i pasywa czyli długi i zobowiązania. Mogą być sytuacje gdy spadkobiercy odziedziczą właśnie jedynie długi w spadku.

Czy wszystkie prawa i obowiązki spadkodawcy wchodzi w skład spadku ?

Nie. Są prawa i obowiązki które nie przechodzą na spadkobierców i wygasają w chwili śmierci spadkodawcy – są to prawa i obowiązki ściśle związane z osobą spadkodawcy np. służebności osobiste (służebność dożywocia), alimenty, czy pozwolenie na broń.

W jaki sposób możemy stać się spadkobiercami?

Spadkobiercą możemy zostać na mocy dziedziczenia ustawowego lub testamentowego.

Dziedziczenie ustawowe polega na tym, że ustawa (kodeks cywilny) wskazuje kto jest spadkobiercą po zmarłej osobie, jakie są zasady dziedziczenia, ułamki dziedziczenia itp. Wynika to więc wprost z kodeksu.

Dziedziczenie testamentowe rządzi się innymi prawami. Spadkodawca może sam zdecydować komu i jaką część spadku chce przekazać po swojej śmierci. Może to być rozporządzenie zupełnie dowolne, inne niż rozwiązania przewidziane ustawą, w takim przypadku może sporządzić **testament**, czyli „ostatnią wolę” to jest wyraz tego jak by chciał podzielić swój majątek na wypadek śmierci.

Jak sporządzić testament?

Testament można sporządzić samemu w formie pisemnej, jednak trzeba przestrzegać kilku ważnych zasad które decydują o jego ważności o których poniżej, można również zgłosić się do notariusza i sporządzić z jego pomocą testament w formie aktu notarialnego. Testament taki będzie spełniał wszystkie warunki a dodatkowo jeśli go wpiszymy do rejestru testamentów, nie będzie niebezpieczeństwa, że ktoś go zniszczy czy ukryje.

Kto może sporządzić ważny testament – czyli kto może być testatorem?

Kodeks cywilny przewiduje że zarówno sporządzić jak i odwołać testament może **osoba która ma pełną zdolność do czynności prawnych**. Taką zdolność ma osoba która jest pełnoletnia i nie została ubezwłasnowolniona ani częściowo ani całkowicie, nie ma więc możliwości aby ważny testament został sporządzony przez osobę ubezwłasnowolnioną!

W sytuacjach gdy nie co prawda ma formalnego ubezwłasnowolnienia ale osoba w związku z chorobą czy wiekiem, nie ma już pełnej świadomości podejmowanych czynności.

Jeżeli taka osoba sporządzi testament w formie zwykłej pisemnej łatwiej podważyć jego ważność. Aby uniknąć takich sytuacji w których podważana jest świadomość testatora można sporządzić testament w formie notarialnej. Gdy testator stawia się u notariusza to notariusz najpierw przeprowadzi z nią rozmowę żeby sprawdzić czy ma pełną świadomość dokonywanej czynności.

Testament sporządzony **wspólnie przez małżonków** będzie nieważny.

Ważny testament jest to testament tylko jednej osoby. Małżonkowie mogą sporządzić tzw. testamenty wzajemne czyli wskazują siebie w testamentach jako spadkobierców nawzajem, jednak każdy z nich musi zrobić osobny testament.

Jeśli sporządzamy testament sami w zwykłej formie pisemnej musimy pamiętać o **kilku zasadach niezbędnych do jego ważności**:

1. Osoba która go sporządza musi wyrazić swoją wolę w sposób **swobodny i świadomy**, nieważne są testamenty spisane pod groźbą czy przymusem, lub przez osoby które ze względu np. na chorobę nie są w stanie rozeznąć się w sytuacji i świadomie wyrazić wolę,
2. Testament **w całości** musi być spisany odręcznie przez testatora i przez niego podpisany.
Testament spisany na komputerze czy przez inną osobę i tylko podpisany przez testatora na końcu, jest nieważny.
3. Sama **forma testamentu**, czy użyte słowa nie są w zasadzie ważne jeżeli da się z niego wywnioskować treść testamentu i rozporządzenia spadkiem. Dobrze jest gdy w testamencie jest data, w szczególności gdy spadkodawca sporządził więcej niż jeden testament, jednak brak daty nie powoduje jego nieważności co do zasady.
4. Należy pamiętać że każdy następny testament automatycznie wyklucza poprzedni, w szczególności gdy zawiera inne rozporządzenia majątkiem spadkowym.
5. Wszelkie dodane notatki i uzupełnienia które znajdują się poniżej podpisu nie są wiążące i nie stanowią treści testamentu.

Przed zarzutem nieważności testamentu chroni **sporządzenie testamentu w formie aktu notarialnego**.

Spadkodawca który chce sporządzenia testamentu w formie pewnej, aktu notarialnego przekazuje swoją wolę notariuszowi który ją spisuje. Jeżeli testator nie może stawić się u notariusza ponieważ np. jest przewlekłe obłożnie chory, można zamówić wizytę notariusza w domu, czy w innym miejscu np. w szpitalu.

Istnieje jeszcze forma **testamentu urzędowego** czyli testamentu sporządzanego **ustnie** w obecności urzędnika i dwóch świadków.

Jest to rodzaj testamentu najczęściej jest sporządzany w sytuacji, gdy osoba które chce spisać testament, wyrazić swoją ostatnią wolę **nie jest w stanie sama jej spisać (np. ze względu na chorobę, wiek, stan zdrowia)** ale jest „w pełni władz umysłowych” jest świadoma tego co czyni i chce spisać testament.

Zasady dotyczące zachowku

W przypadku gdy spadkodawca sporządził testament i pominął w nim pierwszych spadkobierców ustawowych – małżonka i dzieci (a w ich braku rodziców którzy byliby powołani do spadku z ustawy) to osoby te mogą domagać się od spadkobiercy (tego wskazanego w testamencie) pewnej części spadku – co do zasady $\frac{1}{2}$ tego co dostaliby gdyby testamentu nie było,

a jeśli to małoletnie dzieci, lub osoby trwale niezdolne do pracy to $\frac{3}{4}$). Jest to instytucja **zachowku**.

Zachowek nie przysługuje :

1. osobom uznanym za niegodne;
2. osobom które zrzekły się dziedziczenia lub odrzuciły spadek przysługujący im z mocy ustawy;
3. małżonkowi wyłączonemu od dziedziczenia w trybie artykułu 940 kc, tj. gdy spadkodawca wystąpił o orzeczenie rozwodu z winy małżonka i żądanie to okazało się uzasadnione;
4. osobom wydziedziczonym przez spadkodawcę.

Aby uzyskać należny zachowek trzeba wystąpić najpierw do spadkobiercy testamentowego z żądaniem o jego wypłatę, a w przypadku odmowy z powództwem do sądu o zapłatę zachowku.

Jak przyjąć spadek?

Aby mieć dokument potwierdzający że jesteśmy spadkobiercami po danej osobie musimy złożyć oświadczenie czy spadek przyjmujemy wprost, czy przyjmujemy go z dobrodziejstwem inwentarza czy może odrzucamy.

Na złożenie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku mamy **6 miesięcy od chwili w której dowiedzieliśmy się o powołaniu do spadku**, czyli od chwili w której dowiedzieliśmy się że jesteśmy potencjalnymi spadkobiercami. Najczęściej o śmierci spadkodawcy dowiadujemy się gdy ta następuje lub niedługo po niej, są jednak przypadki gdy dowiadujemy się później (np. gdy byliśmy za granicą, lub poprzedzający nas spadkobiercy odrzucili spadek).

Jeżeli spadkobierca **nie złożył żadnego oświadczenia**, to prawo uznaje, że przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Takie rozwiązanie prawne chroni spadkobierców od przyjęcia spadku wprost i odziedziczenia np. wysokich długów spadkodawcy.

Stwierdzenie nabycia spadku może odbyć się :

1. **przed sądem** – wtedy sąd wydaje postanowienie w sprawie stwierdzenia nabycia spadku w którym wskazuje kto jest spadkobiercą i w jakiej części,
2. **przed notariuszem** – wtedy notariusz sporządza akt poświadczenia dziedziczenia – w którym wskazuje te same informacje.

Tryb 1- Przyjęcie spadku „wprost” – przyjmujemy wszystkie aktywa i pasywa spadkodawcy, wchodzimy we wszystkie prawa i obowiązki które mogą być przedmiotem spadkobrania.

Tryb 2 - Przyjęcie spadku z „dobrodziejstwem inwentarza” – sporządza się „inwentarz” czyli wszystkie aktywa i pasywa spadku i odpowiedzialność za te pasywa czyli długi jest ograniczona do wysokości aktywów, np. jeżeli spadkodawca zostawił mieszkanie o wartości 100.000 zł (jako jedyny aktyw) i długi w kwocie 150.000 zł, to musimy te długi spłacić jedynie do kwoty 100.000 zł.

Tryb 3 - Odrzucenie spadku – nie musimy chcieć być spadkobiercą. Składając oświadczenie o odrzuceniu spadku (bądź wynikającego z ustawy bądź z testamentu) w ogóle nie stajemy się spadkobiercami a w nasze miejsce wchodzi następne osoby określone ustawą (gdy spadkobranie było ustawowe) lub spadkobiercy ustawowi (gdy było testamentowe).

Konieczność zgłoszenia nabycia spadku do urzędu skarbowego .

Po stwierdzeniu nabycia spadku spadkodawca który spadek przyjął ma **6-miesięcy** na złożenie deklaracji o nabyciu spadku w przypadku osób zwolnionych z obowiązku podatkowego oraz **1 miesiąc** w przypadku osób, które będą musiały zapłacić podatek. Każdorazowo należy szczegółowe informacje uzyskać w Urzędzie Skarbowym.

Podstawę opodatkowania stanowi wartość nabytych rzeczy i praw majątkowych po potrąceniu długów i ciężarów (czysta wartość spadku), ustalona według stanu rzeczy i praw majątkowych w dnia śmierci spadkodawcy i cen rynkowych z dnia powstania obowiązku podatkowego.

Są koszty jakie możemy odliczyć od wartości spadku :

1. koszty pogrzebu spadkodawcy, łącznie z nagrobkiem w takim zakresie, w jakim koszty te odpowiadają zwyczajom przyjętym w danym środowisku,
2. koszty postępowania spadkowego,
3. wynagrodzenie wykonawcy testamentu,
4. obowiązki wykonywania zapisów oraz poleceń zamieszczonych w testamencie
5. koszty ostatniej choroby spadkodawcy, jeżeli nie zostały pokryte za jego życia i z jego majątku.

W przypadku problemów prawnych, potrzeby pomocy zapraszamy do korzystania z punktów nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego.

Na stronie <https://darmowapomocprawna.ms.gov.pl/> znajduje się prosta wyszukiwarka w której znajdziecie Państwo wszystkie dostępne w Polsce punkty tej pomocy.